

Бердянський державний педагогічний університет
Національна академія педагогічних наук України
Київський національний університет ім. Т. Шевченка
Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна
Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди
Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького
Західноукраїнський національний університет
Запорізький національний університет

СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

SOCIAL-EDUCATIONAL DOMINANTS OF SPECIALIST'S PROFESSIONAL PREPARATION OF SOCIAL SPHERE AND INCLUSIVE EDUCATION

Збірник матеріалів
III Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції

27-28 жовтня 2021 року

Бердянськ
2021

УДК 378.091.12:364-43]:37.043.2-056.2/.3

С 69

*Рекомендовано ухвалою вченої ради
Факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 6 від 26.10.2021 р.)*

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції: збірник наукових статей; укладач Петровська К. В. – Бердянськ. – 2021. – 280 с.

До збірника увійшли матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти», які виявляють та обґрунтовують тенденції підвищення ефективності підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти. Матеріали збірника будуть корисними для дослідників, науковців, аспірантів, пошукачів, викладачів, здобувачів.

The collection consists of materials of Ukrainian scientific-practical Internet-conference «Social-educational dominants of specialist's professional preparation of social sphere and inclusive education» which defining and explaining trends of increasing of effective specialist's professional preparation of social sphere and inclusive education. The materials of the collection will be useful for researchers, scientists, graduate students, prospectors, lecturers, students.

Автори несуть персональну відповідальність за достовірність наданих матеріалів та правильність цитування.

УДК 378.091.12:364-43]:37.043.2-056.2/.3

С 69

© Кафедра соціальної роботи
та інклюзивної освіти,
ФДССО, БДПУ, 2021

Наталя Захарова,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти
Бердянського державного педагогічного університету

УДК 37.013.42-051 : 373.3 / .043.2/.3

ГОТОВНІСТЬ ФАХІВЦЯ ДО РОБОТИ В МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНІЙ КОМАНДІ СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

***Анотація.** У статті автор розглядає організаційні основи формування професійної компетентності членів мультидисциплінарної команди як сукупність знань про організацію роботи в мультидисциплінарній команді, її цінності, уміння диференціювати спільну й індивідуальну відповідальності, транслювати отриманий досвід командної роботи в педагогічну діяльність.*

***Ключові слова:** мультидисциплінарна команда, інклюзивна освіта, фахова компетентність.*

***Abstract.** In the article the author considers organizational basis of formation of professional competence of members of a multidisciplinary team as set of knowledge about the organization of work in a multidisciplinary team, its values, abilities to differentiate joint and individual responsibilities, and to transfer the received experience of team work into pedagogical activity.*

***Key words:** multidisciplinary team, inclusive education, professional competence.*

Державна політика України спрямована на інтеграцію в світове та європейське співтовариство, імплементацію міжнародних документів щодо прав дитини на якісну освіту. Концепція Нової української школи, орієнтованої на європейські стандарти освіти, потребує сучасних векторів розвитку освіти, одним із яких є інклюзія. Визначальним напрямом державної освітньої політики є створення належних умов для навчання та розвитку дітей з особливими потребами, формування інклюзивного освітнього простору, що базується на традиційних та інноваційних технологіях, якісній фаховій підготовці педагогічних кадрів, системі підвищення кваліфікації, професіоналізму на засадах компетентності, комунікативності, креативності та командної співпраці.

Реалізація державної політики у сфері інклюзивної освіти забезпечується сформованою протягом 15-18 років нормативно-правовою базою, де пріоритетом є дитина з її можливостями та потребами, а соціалізація дитини розглядається як гуманний та демократичний підхід у розумінні людини як найвищої цінності.

Маючи досить ґрунтовну розробленість нормативно-правової бази, методологічних питань соціально-педагогічної підтримки, допомоги та супроводу, педагогічних кадрів, що впроваджують в освітню практику інклюзію, сучасний її стан виокремлює низку питань, які набули актуальності та

потребують вирішення. Одне з них – це питання підготовки фахівців для командної роботи в системі інклюзивної освіти. Найпершими, хто помічає проблеми та труднощі в розвитку дитини є батьки, лікарі, педагоги. Тому дуже важливо, щоб педагоги були компетентними в різних питаннях організації діагностичної та корекційно-розвивальної роботи.

Проблеми формування та розвитку професійної компетентності педагога – члена мультидисциплінарної команди (команди соціально-педагогічного супроводу) – викликані появою високих вимог до конкурентоспроможного фахівця, пов'язаних із розвитком освіти, науки, техніки, технологій та гуманістичними змінами у суспільстві. Здійснення спеціальної підготовки вже працюючого педагогічного персоналу, забезпечення інструментарієм та моделями інклюзивного навчання, допомога в оволодінні глибокими знаннями, технологіями, методами і прийомами роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, фахова перепідготовка, підвищення професіоналізму вихователів, створення та забезпечення кваліфікованими педагогічними кадрами і профільними спеціалістами мультидисциплінарної команди інклюзивного закладу освіти – вимоги сьогодення.

Все це обумовлює актуальність проблеми формування готовності педагогів до роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку.

Метою статті є організаційні основи формування професійної готовності членів мультидисциплінарної команди закладу освіти інклюзивного спрямування.

Однією із провідних активностей сучасного фахівця є здатність працювати в команді. Упровадження інклюзії потребує реалізації багатьох професійних завдань, що є можливим тільки при наявності спеціалістів, які утворюють команду супроводу дитини з особливими потребами. У зв'язку з цим широкого визнання набуває ідея комплексного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, що охоплює всіх учасників освітнього процесу: сім'ю, педагогів, дітей, громадськість. На жаль, сьогодні вузівської профільної підготовки спеціалістів для ефективної роботи з дітьми, які мають порушення психофізичного розвитку, недостатньо. Якщо корекційні педагоги, практичні психологи, які спеціалізуються на корекційній роботі, є компетентними щодо роботи з такими дітьми, то у інших фахівців (вихователі, вчителі-предметники) часто несформована мотивація, недостатня або взагалі відсутня психологічна, методичної підготовка до роботи з даною категорією дітей в умовах інклюзії.

В Україні значний вклад в розробку теоретичних та методичних проблем інклюзивної освіти вносять такі вчені як А. Колупаєва, В. Бондар, Ю. Найда, Н. Софій, М. Сварник, В. Тищенко та ін. Окремі аспекти даної проблеми щодо інклюзії дітей дошкільного віку відображено в працях І. Білецької, Л. Білецької, О. Гуренко, О. Завальнюк, Н. Захарової.

Загальні проблеми психолого-педагогічного супроводу у контексті інклюзивного навчання розглядаються в роботах сучасних учених: Т. Бут, О. Гурської, А. Колупаєвої, І. Кузави, М. Мушкевич, Т. Сак, Н. Софій, О. Таранченко, Я. Юрків та ін. [4; 8; 11].

Визначення мультидисциплінарного підходу та особливості його застосування в соціальній роботі з різними групами здобувачів соціальних послуг описані в працях таких вітчизняних науковців: Н. Бондаренко, О. Гордійчук, І. Іванова, Н. Майорова, В. Синьов, Я. Юрків та ін. [3; 14].

Принципи та особливості роботи спеціалістів у команді розглядаються в працях іноземних авторів: М. Пейна, Б. Харта, А. Брауна, В. Чепмена, М. Фірсова, Б. Шапіро, Г. Яковлева [12; 13].

Сучасний заклад освіти інклюзивного спрямування змінює існуючу практику функціонального підходу на практику переходу до мультидисциплінарних команд, коли над рішенням одного комплексного завдання одночасно працюють спеціалісти різних професій, об'єднані в рамках єдиної системи. Команда забезпечує консолідацію зусиль, спрямованих на захист прав та інтересів категорії дітей з відхиленнями психофізичного розвитку та створення «закладу освіти для всіх».

На законодавчому рівні – Наказом МОН України від 08 червня 2018 року №609 «Про затвердження Примірною положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» [9] та Наказом Міністерства соціальної політики України від 26.12.2011 №568 «Порядок організації мультидисциплінарного підходу з надання соціальних послуг у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» [10] мультидисциплінарний підхід визначається наступним чином:

- інноваційний підхід, що забезпечить запровадження нових механізмів надання соціальних послуг мультидисциплінарними командами, до складу яких включаються не менше трьох осіб з числа таких працівників як: соціальний педагог, соціальний працівник, лікар, юрисконсульт, психолог, сестра медична з масажу, лікувальної фізкультури (склад мультидисциплінарної команди буде визначатися потребою у конкретних фахівцях задля надання допомоги конкретним дітям з вадами розвитку);

- форма організації роботи територіального центру, що надає соціальні послуги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах;

Метою запровадження мультидисциплінарного підходу є: забезпечення доступності соціальних послуг; розширення їх спектру; охоплення більшої чисельності осіб, задоволення їх потреб, наближення до рівня європейських стандартів якості соціальних послуг.

Згідно з Концепцією розвитку інклюзивної освіти, мультидисциплінарність простежується в реалізації інклюзивної моделі освіти в напрямках організації

навчально-виховного процесу, який би задовольняв освітні потреби всіх дітей та розробки системи надання спеціальних освітніх і фахових послуг для дітей з особливими освітніми потребами, створення позитивного клімату в дитячому середовищі та поза його межами.

Основною метою мультидисциплінарної команди є якість та всебічність надання соціальних послуг, яка забезпечується різнопрофільністю членів команди [13; 14].

Надання соціальних послуг мультидисциплінарною командою базується на принципах адресності та індивідуального підходу, доступності та відкритості, конфіденційності, добровільності вибору отримання чи відмови від надання освітніх та соціальних послуг, гуманності, комплексності, максимальної ефективності використання бюджетних коштів, законності, дотримання стандартів якості, соціальної справедливості. І, звичайно, важливим є питання готовності педагогів до роботи в мультидисциплінарній команді.

На основі праць науковців В. Авдєєва, О. Виханського, А. Наумова, М. Вудкок, А. Занковського та інших готовність фахівця до роботи в мультидисциплінарній команді ми визначаємо через набір професійно особистісних якостей: соціальна активність, емпатія, соціально-комунікативна адекватність, фрустраційна толерантність, зниження прагнення до домінування, орієнтація на дружелюбність, перевага конструктивних на відміну від деструктивних способів поведінки у ситуації конфлікту, орієнтація на співробітництво і компроміс, відмова від суперництва.

Базовими знаннями та вміннями, що забезпечують готовність до роботи в мультидисциплінарній команді науковці А. Колупаєва, Е. Данілавичюте, С. Литовченко визначають: знання про принципи й організацію роботи в мультидисциплінарній команді, її цінностей, вміння диференціювати спільну й індивідуальну відповідальності, транслювати отриманий у командній роботі досвід до нових практичних ситуацій [6; 7].

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що на питання готовності фахівців до командної роботи спрямована увага багатьох дослідників цієї теми, а частіше практиків, в контексті професійної та психологічної готовності. Наприклад, у роботах С.Альохіна, В. Бондар структура професійної готовності містить такі компоненти:

- інформаційна готовність;
- володіння педагогічними технологіями інклюзивного навчання;
- знання основ психології та колекційної педагогіки;
- знання індивідуальних особливостей дітей з особливими освітніми потребами;
- знання індивідуальних особливостей дітей з особливими освітніми потребами у розвитку;

- готовність педагогів моделювати урок та використовувати варіативність в процесі навчання;

- готовність до професійної взаємодії та навчання [1; 2].

– Структуру психологічної готовності педагогів до роботи в інклюзивній школі утворюють такі компоненти:

- емоційне прийняття дітей з розладами психофізичного розвитку;

- готовність включати дітей з різними типами розладів у діяльність на уроці;

- задоволення власною педагогічною діяльністю.

– Нам також імпонує модель професійної готовності до роботи в мультидисциплінарних командах, запропонована В. Бондарем, з наступними компонентами:

- аксіологічний компонент, що полягає в знанні цінностей своєї професії, умінні виносити судження про організацію і функціонування діяльності в мультидисциплінарній команді з орієнтацією на цінності гуманістичної етики, що полягає у визнанні унікальної цінності особистості, її прав на задоволення своїх потреб, мотивації до роботи в мультидисциплінарній команді;

- комунікативний компонент, що полягає в орієнтації на комунікативну культуру;

- технологічний компонент, що полягає в знанні фахівця про принципи й організацію роботи в мультидисциплінарній команді, умінні диференціювати спільну й індивідуальну відповідальності в роботі команди, адаптувати професійний досвід роботи в команді до нових робочих ситуацій [2].

Отже, питання готовності фахівців до командної роботи набуває широкого обговорення. Робота в команді дає багато позитивних можливостей: єдність цілі, чітке усвідомлення спільної мети, шляхів її досягнення, ролі та завдань кожного члена команди; налагоджений та ефективний процес прийняття рішень, розуміння власної відповідальності за результат роботи.

Проте, є негативні чинники, які можуть впливати на співпрацю членів мультидисциплінарної команди: недостатнє розуміння ролі представників інших професій, дотичних до надання освітніх та соціальних послуг; недостатня підтримка керівництвом спільної роботи та партнерства; брак відкритості; невміння слухати інших і віддавати перевагу потребам дитини перед професійною самовпевненістю.

Вважаємо, що впровадження мультидисциплінарного підходу свідчить про ефективно та швидко вирішення однопланових завдань, проблем інклюзії за рахунок чіткого розподілу ролей та існуючої взаємодії членів МК, різних соціальних інституцій, залучених до процесу надання актуальних послуг, сприяє розвитку професіоналізму, компетентності, комунікативності, креативності та командної співпраці членів МК.

У контексті теми, що досліджується, міждисциплінарний підхід в інклюзивній діяльності реалізується в таких напрямках:

- модернізація професійно-педагогічної підготовки педагогів до інклюзивної діяльності;
- створення мультидисциплінарної групи психолого-медико-педагогічного супроводу дитини з особливими потребами;
- налагодження взаємодії із зовнішніми організаціями та фахівцями задля дотримання принципу наступності тощо.

Отже, запорукою успішної реалізації інклюзивного навчання в закладах освіти є ефективна співпраця членів мультидисциплінарної команди, оптимізація фахової підготовки, а також удосконалення системи підвищення кваліфікації працюючих вже педагогів з даного напрямку, розвиток сучасної інноваційної організації методичної роботи з членами мультидисциплінарної команди.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альохіна С. В. Готовність педагогів як основний фактор успішності інклюзивного процесу в освіті / С. В. Альохіна, М. Н. Алексеева, Е. Л. Агафонова. Психологічна наука та освіта. 2011. № 1. С. 83–92.
2. Бондар В. Інклюзивне навчання: підготовка педагогічних кадрів для його реалізації. Київ : Освіта. 2010. № 19. С.13
3. Гордійчук О.Є. Міждисциплінарний підхід як невід’ємна умова інклюзивної діяльності. URL: <http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/>
4. Гурська О. Психолого-педагогічний супровід інклюзивного навчання. Директор школи. 2014. № 10. С. 16-33.
5. Захарова Н. Соціально-педагогічна робота в закладі дошкільної освіти: інклюзивний аспект: навчальний посібник. 2-ге вид., перероб. і доповн. Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. 176 с.
6. Колупаєва А.А., Данілавичюте Е.А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. К. : Видавнича група «А.С.К.», 2012. 192 с.
7. Колупаєва А.А. Сучасна інклюзивна парадигма в освіті дітей з особливими потребами. Педагогіка і психологія: Науково-теоретичний та інформаційний журнал Академії педагогічних наук України. К. : Педагогічна преса, 2017. № 1. С. 57-63.
8. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Педагогічні технології інклюзивного навчання. Харків: Видавництво «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 160 с.
9. Наказ МОН України від 08 червня 2018 р. № 609 «Про затвердження примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти». URL:<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo->

polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti

10. Наказ Міністерства соціальної політики України від 26.12.2011 № 568 «Порядок організації мультидисциплінарного підходу з надання соціальних послуг у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг)». URL:<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirного-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>.

11. Соколова Г.Б. Проблема психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в наукових дослідженнях. Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова: Психологія. 2017. Том 22. Випуск 4 (46). С. 73.

12. Софій Н.З. Інклюзивні ресурсні центри: канадський досвід та українські реалії. Особлива дитина: навчання та виховання. 2015. № 1 (73). С. 34-40.

13. Чепмен В. Командна робота. Практична соціальна робота / ред. П. Картер, Т. Джеффс, М. Сміт; пер. з англ. К. : АПУ, 1996. С. 24-38.

14. Юрків Я.І. Мультидисциплінарна команда як форма соціально-педагогічної роботи з розумово відсталими дітьми та їхніми сім'ями. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». 2011. Випуск 21. С. 218.